Stručné dějiny Trojice
(Gary Fakhoury)

Jak se křesťanská obec dostala k doktríně Trojice, tak jak ji dnes známe? Můžeme se vydat zpět po stopách, které vedly křesťanství od nekomplikovaného monoteismu Ježíšových raných následovníků, až k složitým komplikovanostem Trojice?

Nemáme na vybranou než se podívat na post-biblické spisy.

Apoštolští Otcové – Rané druhé století

Clement, Ignatius a Polycarp – přímý studenti Apoštolů.
V jejich spisech není nic co by byt jen zdánlivě připomínalo Trojiční učení.

Ignatius: „...je jeden Bůh, který se zjevil skrze svého Syna Ježíše Krista, který je jeho slovem vycházejícího z ticha."
Clement: „Nemáme všichni jednoho Boha a jednoho Krista? Nebyl na nás vylit jeden Duch milosti?"

Důraz je na jednom Bohu. Mezi učenci je shoda, že Trojiční učení zde nenajdeme (ba ani dvojiční).

Apologeti – pozdní druhé století

Další generace byla první, která vysvětlovala křesťanskou víru tehdejším Řeckým myslitelům.
Byli to hlavně Justin Martyr a jeho učedníci Tatian a Theophilus. Zabývali se převážně vztahem mezi Otcem a Synem.

Volně spekulovali o věčném Božství: tj. *Logos* neměl osobnost až do jeho „vygenerování". Zatím se nepokoušeli systematizovat jejich víru ohledně podstaty Boha.

První kritický krok učinil Athenagoras: „Uznáváme Boha Otce, Boha Syna a Ducha Svatého a prohlašujeme jejich moc v jednotě a jejich jednotlivost v pořadí."
Všimněme si změny v jazyce odchylujících se od biblických výrazů pod vlivem řecké filozofie.

„Trojice" zatím není definicí pro Boha jako tři v jednom, ale jako uznání, že jsou tři kteří vykonávají Boží dílo ve světě a v člověku.

Iranaeus

První opravdový teolog post-apoštolské doby. (napsal „Proti Herezím", 180-200 A.D.)
Byl současníkem apologetů, ale neprojevoval zájem ukázat jak křesťanství může vylepšit Řeckou filozofii. Byl to biskup, který chtěl zachovat a obhájit víru. Jeho spisy o podstatě Boha vznikly jako reakce na Gnosticismus, který byl hlavní doktrinální hrozbou té doby.
„Měli bychom vědět, že ten který nás stvořil a zformoval....a stará se o nás prostřednictvím stvoření, ustanovující všechny věci svým slovem a spojující je svou moudrostí – to je Ten, který je jediný pravý Bůh."

Tertullian – 155-230 AD

„Otec západní Církve“ založil termín „trojice“ a přidal formuli „tři osoby (*persona*), jedné podstaty“

Latinské *persona*- maska, kterou nosili tehdejší herci v divadle pro určitou roli. Ani v řečtině ani v latině to slovo nemělo stejný význam jaký má dnes tj. Osoba s vlastním vědomím.

„ ...záhada té ekonomie, která rozděluje tu jednotu do trojice předkládajíc Otce, Syna a Ducha jako tři.“ Dodává, že Duch sám je *persona*, ale funguje jako „zástupce“ Syna.

Persona i podřízenost byli později odmítnuty, ale diskuse o podstatě Božství byla nenávratně posunuta a v dalším století poskytla koncepty a jazyk z kterých pozdější koncily dolovali Trinitářská vyznání.

Origen – 182-250 AD

Hlavní příspěvek spočíval v jeho návrhu *hypostases*, zhruba přeloženo, „individuální realita.“

Syn je generován z Otce jako „druhý (druhotný) Bůh“. Duch je „nejváženější ze všeho čemu Slovo dalo existenci, přední v hodnosti ze všech bytostí počatých Bohem skrze Krista.“

Dostáváme se do čtvrtého století a stále nenacházíme definici Trojice, tak jak ji dnes známe (nebo spíš někteří křestané znají). Ponejvíce nacházíme soutěžící ideje a doktríny o Bohu, které se brzy mají stát předmětem krvavé bitvy mezi bratry křesťany.

Čtvrté století

Gregory z Nysy píše: „Když chcete v tomto městě (Konstantinopol) rozměnit peníze prodavač s vámi bude diskutovat jestli má Syn počátek nebo ne. Když se zeptáte na kvalitu chleba pekař vám odpoví „Otec je větší než Syn.“
Proč taková kontroverze? V jednom slově, Arius. Všechny tyto poznámky obyčejných lidí byli výrazem Arijského myšlení, které tvrdilo, že Ježíš byl nejsvatější muž který kdy žil, ale nebyl Bohem Izraele chodícím po zemi v podobě člověka.
Lidé už přicházeli o život kvůli těmto otázkám a plameny vášně byli stále vyšší. Bylo třeba něco udělat ale nikdo nevěděl přesně co.

Do toho přichází Konstantin, konvertoval v roce 312 a Císařem celé Římské říše byl od roku 324. Více než cokoliv milovali Římané pořádek. Konstantin nebyl výjimkou. Naneštěstí jeho církev – křesťanská církev – byla v takovém rozkolu, který byl neslýchaný i mezi pohany.
Toto interní válčení v církvi nemohlo přijít v horší dobu pro nového císaře. Římská říše se dostala do období prudkého poklesu a odstrašující disharmonie. Barbaři už bouchali na brány a staré pohanské náboženství umíralo. Konstantin byl přesvědčen, že jestliže má být Říše zachráněna křesťanství musí zaujmout dřívější roli pohanství jako sjednocující prvek. Aby k tomu došlo, tak musí být jednota v křesťanské církvi. Ta absolutně scházela, když Konstantin převzal otěže moci.

Aby zabránil politické krizi, která hrozila jako důsledek teologické krize Konstantin v roce 325 svolal koncil biskupů – koncil, kterého by se sám Římský Císař aktivně účastnil – historicky poprvé.

Konstantinův osobní zájem v teologických otázkách nešel o mnoho dál než jaký vliv bude mít rozhodnutí koncilu na jednotě a zdraví říše, kterou zdědil. Zatímco byl opatrný, aby vypadal zcela objektivně a nezaujatě Konstatin v zákulisí pracoval na výhře Athanasiova tábora, zastánce Ježíšova Božství a hlavního soupeře Arijců.

Důvod byl prostý. Konstantin nabyl přesvědčení, že Bůh-Ježíš je lepší pro Říši než muž-Ježíš.

Rubenstein: „Lidé západní Evropy nepotřebovali Ježíše, který byl příliš podobný jim...Krista kterého chtěli a potřebovali měl být Vysoký Bůh, který by je mohl zachránit jeho milostí a dát jim útěchu skrze svátosti Jeho Církve...Pouze silný Bůh, silná Církev, a silná Říše mohla dát bezmocným lidem jistotu po které toužili."

Byl zde ve hře ještě jeden faktor. Konstantin sdílel Athanasiovu nenávist k Judaismu a protože Arius byl blíže židovskému pohledu na Ježíše než Athanasius, byl to další důvod proč podpořit Athanasiuse. Nový Řím potřeboval nového Boha a nový Císař byl odhodlán nezklamat.

Asi 250 biskupů, téměř všichni z východní části říše, se sešlo v Konstantinově opulentním paláci v Niceji. Dva týdny se diskutovalo o podstatě Ježíše a jak ji vyjádřit. Záznamy debat se nezachovali, ale Arius údajně nedostal příležitost presentovat svůj pohled z důvodu, že nebyl biskup a tak nebyl technicky oprávněn mluvit ke shromáždění. Nebylo tedy překvapením, že Athanasius „zvítězil" a koncil vydal následující krédo:

„Věříme v jednoho Boha, Otce všemohoucího, stvořitele všech věcí viditelných i neviditelných. A věříme v jednoho Pána Ježíše Krista, Božího Syna, zplozeného z Otce, jediného zplozeného, který je z Otcovi podstaty, světlo od světla, pravý Bůh od pravého Boha, zplozen a ne stvořen, jedné podstaty (homoousios) z Otcem. Skrze něho byli stvořeny všechny věci, jak v nebi tak na zemi. Pro nás a pro naše spasení sestoupil, vtělil se a stal se člověkem. Trpěl, vstal z mrtvých třetího dne, vystoupil na nebesa a přijde soudit živé i mrtvé. A věříme v Ducha Svatého.

Ale ti kteří říkají, „byl čas kdy nebyl" a „než byl zplozen tak nebyl", a že „on byl učiněn z ničeho" a nebo tvrdí, že „Syn je jiné hypostasis (osobní reality) nebo substance, nebo podléhá změně – tyto katolická a apoštolská církev zavrhuje."

Nakonec všichni vyjma dvou biskupů podepsali. Konstantin ihned poslal tyto dva biskupy do exilu. Konstantin doufal že „Arijci" jsou zlomeni a že Církve a říše bude sjednocena. Během několika málo týdnů bylo jasné, že Konstantinova naděje byla marná.

Dalších 30 let po Niceji byl svolán mnohem representativnější koncil biskupů z východu i západu. Přes 500 se jich sešlo v Remini-Seleucia a dospěli k Arijskému krédu. Toto krédo bylo později odmítnuto církví, a většina záznamů zničena. V náboženství, stejně jako ve válce, píší dějiny vítězové. Církev čtvrtého století nebyla ale v žádném případě většinově Athanasijksá. Z „mainstreamových" církevních dějin se to ale člověk nedozví.

V každém případě to co bylo sepsáno v Niceji bylo zatím spíše vágní binitářství. Bylo jasné, že koncil nebyl v žádné náladě na spekulace o podstatě Ducha Svatého a jeho vztah k Bohu. To bylo ponecháno jiným k dokončení.

Cesta do Konstantinopole

Athanasius vyzdvihoval Nicejské krédo jako hráz proti Arijské herezi a podporoval teology, aby dále rozvinuly toto učení. „Tři z Kapadokie", (Basil, Gregory z Nazianzus a Gregory z Nyssi) se

věnovali primárně podstatě Ducha Svatého a jejich úsilí vyvrcholilo koncilem v Konstantinopole v roce 381.

Teorií o podstatě Ducha Svatého před koncilem bylo mnoho. Tři z Kapadokie došli k závěru, že Duch Svatý je božský, neměnný, a věčný a další bytostí v Bohu. Formální doktrína Trojice byla nyní hotová: Bůh byl „Jedna *ousia*, tři *hypostases*“ neboli „Jedna esence, tři rozličné způsoby bytí.“ Z této se odvozuje nejednoduší a nejpopulárnější trinitářská formule, „Jeden Bůh ve třech osobách.“

Gregory z Nyssi si uvědomoval logické problémy této nové formulace, a proto také poněkud defenzivně kárá ostatní, když na ně poukazují. Píše: „Rozdíly v *hypostases* neruší kontinuitu jejich podstaty ani společenství jejich podstat nerozptyluje zvláštnost jejich charakteristiky. Nebuďte udiveni pokud prohlašujeme, že stejná věc je jednotná a přitom rozdílná a představme si jako hádanku novou paradoxní jednotu v rozdílnosti a rozdílnost v jednotě.“

Rubenstein píše: „...pro mnohé skeptiky bylo na nové teologii nejvíce znepokojující to, že v předefinování vztahu Otce k Synu bylo pozměněno křesťanské vnímání Boha....Byla jedna věc říci, spolu s Athanasiem a dalšími z Niceji, že Ježíš a Bůh sdíleli stejnou esenci (bytí). To znamenalo, že Syn byl úplně stejně božský jako Otec a že byl nějakým záhadným způsobem s Ním spojen....To co Kapadokská teologie udělala bylo, že jasně ukázala, že pokud Kristus byl plně božský (plně Bůh), pak Bůh nemůže být primárně Otec, ale musí být zrovna tak Syn a Duch....Byla modlitba Páně adresována pouze hypotéze Otce...a nebo celé trojici? Basilova odpověď zněla, že co bylo společné všem třem a co bylo na nich rozdílné leželo mimo jazyk a chápání a tudíž mimo analýzu nebo koncepci....I dnes mnozí křestané, kteří se považují za ortodoxní chápou Boha primárně jako Otce. Ale skutečný důraz Kapadokské doktríny bylo rozlišit křesťanského Boha, který nyní obsahoval Ježíše a Ducha Svatého, od monolitického Boha uctívaného Židy, a později Muslimy....Jako důsledek, křestané, kteří přijali tohoto trojičního Boha, rozděleného stejnoměrně na tři osoby, již nesdíleli Jehovu s jejich židovskými předchůdci....Doktrinálně je toto bod kdy křesťanství opouští svou rodičovskou víru a další formy monoteismu.“

(Přeložil z Angličtiny: David Starosta)